НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра психології

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

«ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ»

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності H1 «Агрономія».

Київ - 2026

УДК **378.013(075.8)**

Педагогіка вищої школи : конспект лекцій для здобувачів вищої освіти ОС «Магістр», ОП «Охорона та технології відновлення ґрунтів» зі спеціальності Н1 «Агрономія». Київ : НУБіП України, 2026. 32 с.

Укладач:

доцент кафедри психології НУБіП України, кандидат педагогічних наук, старший дослідник Охріменко З.В.

Рецензенти:

Мартинюк І.А. канд. псих.. наук, доцент, завідувач кафедри психології НУБіП України

Богданович Р.П. к.с-г., доцент, завідувач кафедри ґрунтознавства та охорони ґрунтів імені проф. М.К. Шикули НУБіП України

Конспект лекцій з дисципліни «Педагогіка вищої школи» призначений для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності Н1 «Агрономія». В змісті розкрито основні засади педагогіки та дидактики вищої школи, особливості організації освітнього процесу, діяльності здобувачів і викладача, а також сучасні форми й методи навчання. Матеріал спрямований на формування педагогічної компетентності майбутніх фахівців.

ЗМІСТ

Передмова ……....4
Програма та структура навчальної дисципліни ……5
Тема 1. Педагогіка вищої школи як галузь наукових знань і навчальний предмет……..7
1.1. Вступ. Становлення педагогіки.
1.2. Педагогіка вищої школи в структурі педагогічних наук. Її предмет, завдання та основні категорії.
1.3 Дидактика вищої школи
Тема 2. Система вищої освіти в Україні ……10
2.1 Структура вищої освіти в Україні
2.2 Принципи і закономірності організації освітнього процесі в закладах вищої освіти
2.3 Сучасні підходи до організації освітнього процесу у закладах вищої освіти.
2.4 Болонський процес в Україні
Тема 3. Психолого- педагогічне підґрунтя освітнього процесу в ЗВО……15
3.1 Навчальне середовище в ЗВО
3.2. Роль викладача у формуванні освітнього середовища закладу вищої освіти
3.3. Навчальний процес в ЗВО
Тема 4. Форми та методи організації навчального процесу у закладах вищої освіти……...17
4.1 Форми організації освітнього процесу
4.2 Методи навчання
4.3 Сучасні методи організації освітнього процесу в ЗВО
Тема 5. Здобувачі вищої освіти ……...20
5.1 Студентство як соціальна група
5.2 Особливості сучасних студентів
5.3. Навчально-професійна діяльність студента
5.4 Мотивація навчально-професійної діяльності студента
Тема 6. Викладач ЗВО……...23
6.1 Основні функції діяльності викладача
6.2 Компетентності викладача ЗВО
6.3 Структура педагогічної діяльності викладача ЗВО
6.4 Індивідуальний стиль педагогічної діяльності
6.5 Імідж викладача ЗВО
Тема 7. Конфлікти в освітньому процесі ЗВО ……27
Питання для самоперевірки ……...29
Додаткові узагальнювальні питання ……..32

ПЕРЕДМОВА

Дисципліна «Педагогіка вищої школи» є важливою складовою професійної підготовки здобувачів вищої освіти, оскільки спрямована на формування цілісного уявлення про закономірності освітнього процесу у закладах вищої освіти, особливості взаємодії його учасників та сучасні підходи до організації навчання.

Для майбутніх фахівців аграрної сфери знання з педагогіки вищої школи мають не лише загальноосвітнє, а й практичне значення. Професійна діяльність агронома пов'язана з постійним оновленням знань, упровадженням нових технологій, передачею професійного досвіду, командною роботою, консультуванням та взаємодією з різними категоріями людей. Тому сучасний фахівець має бути здатним не лише застосовувати професійні знання, а й навчатися протягом життя, передавати досвід, аргументувати власну позицію та ефективно взаємодіяти з іншими.

Метою дисципліни «Педагогіка вищої школи» є формування у здобувачів системи педагогічних знань про організацію освітнього процесу у закладах вищої освіти, особливості навчальної діяльності студентів, професійну діяльність викладача, сучасні форми й методи навчання, а також розвиток навичок ефективної педагогічної взаємодії.

У процесі вивчення дисципліни студенти ознайомлюються з основними категоріями та поняттями педагогіки вищої школи, особливостями системи вищої освіти України, закономірностями та принципами освітнього процесу, сучасними освітніми технологіями, психологічними особливостями студентства, професійною діяльністю викладача та способами конструктивного вирішення конфліктів в освітньому середовищі.

Особлива увага приділяється сучасним тенденціям розвитку вищої освіти: студентоцентрованому та компетентнісному підходам, інклюзивності, цифровізації освіти, академічній доброчесності, практико-орієнтованому та дослідницькому навчанню, індивідуалізації освітньої траєкторії та навчанню протягом життя.

Зміст лекцій побудовано таким чином, щоб теоретичні положення могли бути пов'язані з майбутньою професійною діяльністю студентів. Під час розгляду тем доцільно використовувати приклади з аграрної сфери: організацію виробничої практики, роботу студентів у лабораторіях і на дослідних полях, виконання професійних проєктів, аналіз виробничих ситуацій, командну роботу та вирішення практичних проблем.

Запропонований план-конспект лекцій може бути використаний як основа для проведення аудиторних занять, самостійної роботи студентів, підготовки до практичних занять, модульного та підсумкового контролю.

Основним результатом вивчення дисципліни має стати розуміння студентом того, що сучасна вища освіта - це не лише процес передачі знань, а організована взаємодія викладача і студента, спрямована на розвиток особистості, формування професійних компетентностей, самостійності, відповідальності та готовності до професійної діяльності й безперервного саморозвитку.

Програма та структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма							заочна форма					
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Модуль 1. *Теоретико-методологічні засади педагогіки вищої школи*													
Тема 1. Педагогіка вищої школи як галузь наукових знань і навчальний предмет	1	14	2	2			10						
Тема 2. Система вищої освіти в Україні	2	14	2	2			10						
Тема 3. Психолого-педагогічне підґрунтя освітнього процесу в ЗВО	3	14	2	2			10						
Тема 4. Форми та методи організації навчального процесу у закладах вищої освіти	4	14	2	2			10						
Разом за модулем 1		56	8	8			40						
Модуль 2. *Суб'єкти освітнього процесу в ЗВО*													
Тема 1. Здобувачі вищої освіти	5	11	2	2			7						
Тема 2. Викладач ЗВО	6	12	3	3			7						
Тема 3. Конфлікти в освітньому процесі ЗВО	7	11	2	2			6						
Разом за модулем 2		34	7	7			20						
Усього годин		90	15	15			60						

1. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Педагогіка вищої школи як галузь наукових знань і навчальний предмет.	2
2	Система вищої освіти в Україні.	2
3	Психолого-педагогічне підґрунтя освітнього процесу в ЗВО.	2
4	Форми та методи організації навчального процесу у закладах вищої освіти.	2

5	Здобувачі вищої освіти.	2
6	Викладач ЗВО.	3
7	Конфлікти в освітньому процесі ЗВО.	2
	всього	15

2. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Категоріальний апарат педагогіки вищої школи. Тест «Методика виявлення комунікативних та організаторських здібностей майбутнього педагога».	2
2	Закономірності педагогічного процесу у вищій школі. Структура вищої освіти, рівні підготовки спеціалістів, система вищих навчальних закладів.	2
3	Сутність та класифікація форм навчального процесу у закладах вищої освіти, їх завдання та функції, специфіка організації навчальних занять.	2
4	Інноваційні технології в освітньому процесі ЗВО	2
5	Індивідуальний стиль освітньо-професійної діяльності студентів.	2
6	Особливості діяльності викладачів ЗВО в сучасних умовах. Імідж викладача.	3
7	Конфлікти в освітньому процесі: відпрацювання навичок ефективного вирішення конфліктів.	2
	всього	15

3. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Методологічний простір педагогіки вищої школи	10
2	Наукові підходи у педагогіці вищої школи	10
3.	Сучасні тенденції освітнього процесу в ЗВО	10
4.	Цифровізація вищої освіти, дистанційні форми навчання	7
5.	Виховний процес в ЗВО	10
6.	Шляхи подолання кризових явищ в освіті в умовах війни	7
7.	Врахування індивідуальних освітніх потреб здобувачів освіти в освітньому процесі ЗВО	6
	всього	60

СТИСЛИЙ ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ З КУРСУ «ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ»

Тема 1. Педагогіка вищої школи як галузь наукових знань і навчальний предмет.

1.1. Вступ. Становлення педагогіки.

Педагогіка вищої школи як галузь наукових знань і навчальний предмет.
Педагогіка вищої школи - це галузь педагогічної науки, яка вивчає закономірності навчання, виховання, розвитку та професійної підготовки студентів у закладах вищої освіти. Вона також досліджує взаємодію викладача і студентів, методи та форми навчання, організацію освітнього процесу та умови, необхідні для формування майбутнього фахівця.

Як навчальний предмет**,** педагогіка вищої школи допомагає студентам і майбутнім викладачам зрозуміти, як правильно організовувати навчання, використовувати сучасні освітні технології та будувати ефективну взаємодію з іншими учасниками освітнього процесу. Її знання є важливими для підвищення якості освіти та професійного розвитку викладача.

Становлення педагогіки.

Педагогіка має давню історію. Перші педагогічні ідеї виникли ще в Стародавньому світі, коли люди почали замислюватися над тим, як навчати й виховувати молоде покоління. Важливі думки про освіту та виховання висловлювали давньогрецькі філософи Сократ, Платон та Арістотель**.**

Поступово педагогічні знання накопичувалися, але тривалий час вони існували переважно у вигляді окремих поглядів і практичних рекомендацій. Як самостійна наука педагогіка почала активно формуватися у XVII столітті**.** Велику роль у цьому відіграв чеський педагог Ян Амос Коменський**,** якого часто називають одним із засновників наукової педагогіки. Він розробив основні принципи навчання, обґрунтував класно-урочну систему та наголошував на доступності й послідовності освіти.

У подальшому педагогіка розвивалася завдяки працям багатьох учених і педагогів. Вона поступово поділилася на окремі галузі, серед яких важливе місце посідає педагогіка вищої школи**.**

Сьогодні педагогіка вищої школи продовжує розвиватися відповідно до змін у суспільстві, науки й технологій. Особлива увага приділяється компетентнісному навчанню, цифровим технологіям, самостійній роботі студентів, розвитку критичного мислення та формуванню професійних компетентностей майбутніх фахівців.

Вклад українських філософів і педагогів у становлення Педагогіки вищої школи.

Важливий внесок у становлення та розвиток педагогіки вищої школи зробили українські культурні діячі, вчені педагоги. Їхні праці актуальні для сучасного освітнього простору і використовуються для вдосконалення навчання і виховання молоді, розвиток освіти, формування професійних якостей майбутніх фахівців. *Григорій Сковорода* зробив значний внесок у розвиток української педагогічної думки. Він наголошував на важливості самопізнання, освіти та розвитку природних здібностей людини. Його ідея «сродної праці» підкреслювала необхідність обирати професію відповідно до власних здібностей і нахилів. Вагомий внесок у розвиток педагогічної науки зробив *Костянтин Ушинський***,** який народився в Україні. Він розглядав освіту

як важливий засіб розвитку особистості та підкреслював необхідність врахування психологічних особливостей людини у процесі навчання. Його ідеї стали основою для подальшого розвитку наукової педагогіки. Важливу роль у розвитку української педагогічної думки відіграв *Іван Франко*. Він приділяв значну увагу освіті, самоосвіті та ролі науки у розвитку суспільства. Франко вважав, що освіта має сприяти формуванню освіченої, самостійної та відповідальної особистості. Велике значення для розвитку вітчизняної педагогіки мають ідеї національної освіти, гуманного ставлення до особистості та її всебічного розвитку, висвітлені в працях *Софії Русової.* Вона наголошувала на важливості індивідуального підходу до навчання та виховання. Значний внесок у педагогіку зробив Василь Сухомлинський**.** Він розглядав навчання не лише як передачу знань, а як процес розвитку особистості. Його ідеї стосувалися гуманізації освіти, розвитку творчих здібностей, самостійності та відповідальності молоді.

Безпосередньо у розвиток педагогіки вищої школи зробили внесок сучасні українські науковці. Серед них можна назвати *Івана Зязюна***,** який досліджував професійну підготовку педагога, педагогічну майстерність та особистість викладача. Він наголошував, що ефективність освітнього процесу значною мірою залежить не лише від професійних знань викладача, а й від його педагогічної культури та майстерності. Важливі дослідження у сфері вищої освіти здійснив *Семен Гончаренко***,** який працював над питаннями педагогіки, теорії освіти та професійної підготовки. Його наукові праці сприяли розвитку понятійного апарату педагогіки та вдосконаленню освітнього процесу.

Сучасні підходи до професійної підготовки студентів є актуальним напрямком наукових пошуків в Україні та закордоном.

1.2. Педагогіка вищої школи в структурі педагогічних наук. Її предмет, завдання та основні категорії.

Педагогіка вищої школи є частиною загальної системи педагогічних наук і тісно пов’язана із загальною педагогікою, дидактикою, психологією, соціологією, філософією та іншими науками. У структурі педагогічних наук педагогіка вищої школи займає особливе місце, оскільки досліджує освітній процес на етапі професійної підготовки людини. Її особливістю є те, що студент виступає не лише як об’єкт навчання, а й як активний суб’єкт освітнього процесу**,** який бере участь у плануванні власного навчання, самостійному пошуку інформації та професійному саморозвитку.

Предметом педагогіки вищої школи є закономірності та особливості організації освітнього процесу у закладах вищої освіти, зміст, принципи, форми, методи й технології навчання та виховання студентів, а також процес їхньої професійної підготовки.

Основними завданнями педагогіки вищої школи є:

- дослідження закономірностей навчання, виховання та розвитку студентів;
- визначення змісту та принципів вищої освіти;
- розроблення ефективних форм і методів навчання;
- упровадження сучасних педагогічних та інформаційних технологій;

- формування професійних компетентностей майбутніх фахівців;
- розвиток самостійності, творчого та критичного мислення студентів;
- дослідження професійної діяльності викладача та його педагогічної майстерності;
- удосконалення якості освітнього процесу відповідно до сучасних вимог суспільства та ринку праці.

Основними категоріями Педагогіки вищої школи є поняття, які відображають основні явища освітнього процесу. До них належать: освіта, навчання, виховання, розвиток, формування, педагогічний процес, викладання, учіння, професійна підготовка, компетентність та педагогічна діяльність.

Освіта - процес і результат засвоєння людиною знань, умінь, навичок, цінностей та компетентностей.

Навчання - організований процес взаємодії викладача і студентів, спрямований на засвоєння знань та формування компетентностей.

Виховання - процес формування особистісних якостей, цінностей, переконань і соціальної відповідальності.

Розвиток - процес кількісних і якісних змін особистості, її інтелектуальних, професійних та соціальних якостей.

Професійна підготовка - процес формування знань, умінь, навичок і компетентностей, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Компетентність - здатність людини застосовувати набуті знання, уміння, досвід і особистісні якості для успішного виконання професійних та життєвих завдань.

Отже, педагогіка вищої школи має важливе значення для розвитку сучасної освіти. Вона не лише досліджує процес навчання студентів, а й визначає шляхи формування компетентного, самостійного, творчого та професійно підготовленого фахівця**.**

1.3 Дидактика вищої школи

Дидактика вищої школи - це розділ педагогіки вищої школи, який вивчає теорію та практику навчання студентів у закладах вищої освіти. Вона досліджує закономірності навчального процесу, його зміст, принципи, методи, форми та засоби, а також умови ефективної підготовки майбутніх фахівців.

Головне питання дидактики можна сформулювати так: *чого, для чого, як і за допомогою чого навчати студентів?* Відповідно, вона допомагає визначити, які знання, уміння, навички та компетентності мають сформуватися у студента під час навчання.

Основними завданнями дидактики вищої школи є:

- визначення цілей і змісту навчання студентів;
- дослідження закономірностей та принципів навчального процесу;
- розроблення ефективних методів, форм і засобів навчання;
- визначення способів контролю та оцінювання результатів навчання;
- упровадження сучасних педагогічних та інформаційних технологій;
- підвищення якості й ефективності професійної підготовки студентів;
- формування професійних компетентностей та готовності до майбутньої діяльності.

Основними принципами навчання у вищій школі є науковість, систематичність і послідовність, доступність, свідомість і активність студентів, зв'язок теорії з практикою, наочність, індивідуальний підхід та міцність засвоєння знань.

Основними категоріями дидактики є: освіта, навчання, зміст навчання, цілі навчання, принципи, методи, форми та засоби навчання, знання, уміння, навички й компетентності.

Особливістю сучасної дидактики вищої школи є те, що студент розглядається як *активний учасник освітнього процесу***.** Тому важливого значення набувають самостійна робота, практичне навчання, проблемні та інтерактивні методи, проєктна діяльність, цифрові технології та розвиток критичного мислення.

Отже, дидактика вищої школи спрямована на те, щоб зробити процес навчання студентів ефективним, сучасним і практично орієнтованим, забезпечуючи їхню якісну професійну підготовку.

Рекомендовані джерела

1. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб**.** Київ : Знання, 2005. 486 с.
2. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : підручник**.** Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2017. 498 с.
3. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Кондор, 2025. 625 с.
4. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 352 с.
5. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник**.** Київ : Либідь, 1998. 518 с.
6. Зайченко І. В. Педагогіка і методика вищої школи : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2017. 484 с.

Тема 2. Система вищої освіти в Україні

2.1 Структура вищої освіти в Україні

Вища освіта в Україні - це рівень освіти, який здобувається на основі повної загальної середньої освіти та передбачає набуття високого рівня професійних знань, умінь і компетентностей. Її основною метою є підготовка кваліфікованих фахівців, розвиток їхніх професійних та особистісних якостей, а також формування здатності до подальшого навчання і професійного розвитку.

Заклади вищої освіти

Вищу освіту в Україні можна здобувати у **закладах вищої освіти (ЗВО)**. До них належать:

- університети - багатогалузеві заклади, які здійснюють підготовку фахівців за різними галузями знань та проводять наукові дослідження;
- академії та інститути - заклади вищої освіти, які можуть здійснювати підготовку фахівців у певній галузі або за окремими спеціальностями, а також проводити наукову діяльність;
- інші заклади вищої освіти, які можуть мати відповідний статус відповідно до законодавства.

Окремо варто зазначити **коледжі**. Вони належать до системи фахової передвищої освіти і можуть здійснювати підготовку фахівців за освітньо-професійним ступенем фахового молодшого бакалавра**.** Водночас коледжі можуть бути структурними підрозділами університетів, академій чи інших закладів вищої освіти.

Рівні вищої освіти

Структура вищої освіти України передбачає такі основні рівні:

1. Перший (бакалаврський) рівень - передбачає здобуття базової вищої освіти та формування основних професійних компетентностей.
2. Другий (магістерський) рівень - передбачає поглиблене засвоєння професійних знань і набуття здатності розв'язувати складні професійні завдання.
3. Третій освітньо-науковий рівень - передбачає підготовку доктора філософії (PhD)**,** проведення наукових досліджень та підготовку дисертації.
4. Науковий рівень - передбачає здобуття ступеня доктора наук і виконання самостійного наукового дослідження, яке має вагомі наукові результати.

Форми здобуття освіти

Вища освіта може здобуватися за різними формами навчання, зокрема *очною (денною), заочною та дистанційною*, залежно від освітньої програми та можливостей закладу освіти.

Отже, система вищої освіти України включає різні типи закладів і рівні освіти. Вона дає можливість людині поступово здобувати професійну освіту — від бакалаврського та магістерського рівнів до наукових ступенів доктора філософії та доктора наук.

2.2 Принципи і закономірності організації освітнього процесі в закладах вищої освіти

Освітній процес у закладах вищої освіти - це організована взаємодія викладачів і студентів, спрямована на здобуття знань, формування професійних компетентностей, розвиток особистості та підготовку до майбутньої професійної діяльності.

Організація освітнього процесу ґрунтується на певних *закономірностях і принципах*.

Закономірності - це об'єктивні та стійкі зв'язки між різними явищами освітнього процесу.

Основними закономірностями є:

- залежність результатів навчання від активності студента - чим активніше студент бере участь у навчанні, тим кращими можуть бути результати;
- взаємозв'язок навчання, виховання та розвитку - навчання не лише дає знання, а й сприяє формуванню особистості та професійних якостей;
- зв'язок навчання з практикою - теоретичні знання повинні знаходити застосування у практичній та професійній діяльності;
- залежність якості навчання від мотивації - зацікавленість студента підвищує ефективність засвоєння матеріалу;

- систематичність навчання - нові знання мають спиратися на вже отримані та доповнювати їх;
- взаємозв'язок діяльності викладача і студента - результат навчання залежить як від професійної діяльності викладача, так і від самостійної роботи студента.

Принципи навчання - це основні вимоги та правила, яких необхідно дотримуватися для ефективної організації освітнього процесу.

До основних принципів належать:

1. Принцип науковості - зміст навчання має відповідати сучасному рівню науки та містити достовірні знання.
2. Принцип систематичності та послідовності - навчальний матеріал має подаватися логічно, послідовно та від простого до складного.
3. Принцип свідомості й активності студентів - студент повинен не просто запам'ятовувати інформацію, а розуміти її та активно використовувати у навчальній діяльності.
4. Принцип доступності - навчальний матеріал має відповідати рівню підготовки студентів і бути зрозумілим для засвоєння.
5. Принцип зв'язку теорії з практикою - отримані знання повинні застосовуватися під час практичних занять, проходження практики та майбутньої професійної діяльності.
6. Принцип індивідуалізації та диференціації - необхідно враховувати індивідуальні здібності, потреби, інтереси та рівень підготовки студентів.
7. Принцип наочності - використання схем, таблиць, презентацій, відео, моделей та інших засобів для кращого розуміння навчального матеріалу.
8. Принцип міцності знань - знання та вміння мають бути не лише засвоєні, а й збережені та здатні до практичного застосування.
9. Принцип академічної доброчесності - учасники освітнього процесу повинні дотримуватися чесності, самостійності та відповідальності під час навчання і наукової роботи.
10. Принцип студентоцентрованого навчання - освітній процес орієнтується на потреби, інтереси, можливості та професійні цілі студента. Студент виступає активним учасником освітнього процесу.

Таким чином, *закономірності пояснюють, як і чому відбувається освітній процес, а принципи визначають основні вимоги до його правильної організації.* Дотримання цих принципів сприяє підвищенню якості освіти, розвитку самостійності студентів і формуванню їхніх професійних компетентностей.

2.3 Сучасні підходи до організації освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Сучасна організація освітнього процесу у закладах вищої освіти спрямована не лише на передачу студентам знань, а й на формування професійних компетентностей, розвиток самостійності, критичного мислення, творчості та здатності навчатися протягом життя.

Основними сучасними підходами є:

- *Студентоцентрований підхід* — студент є активним учасником освітнього процесу. Враховуються його потреби, інтереси, здібності та професійні цілі. Студент отримує більше можливостей обирати дисципліни, форму навчання та індивідуальну освітню траєкторію.
- *Компетентнісний підхід* — основна увага приділяється не лише засвоєнню теоретичних знань, а здатності застосовувати їх на практиці. У результаті навчання студент має набути загальних і професійних компетентностей.
- *Особистісно орієнтований підхід* — освітній процес спрямований на розвиток особистості студента, його здібностей, інтересів, творчого потенціалу та самостійності.
- *Практико-орієнтований підхід* — навчання максимально пов'язується з майбутньою професійною діяльністю. Для цього використовуються практичні заняття, проєкти, кейси, лабораторні роботи, практики та стажування.
- *Інтерактивний підхід* — передбачає активну взаємодію викладача і студентів. Використовуються дискусії, робота в групах, мозкові штурми, рольові ігри, дебати та інші активні методи навчання.
- *Цифровий підхід* — передбачає використання цифрових технологій, електронних освітніх платформ, онлайн-курсів, відеоконференцій, електронних підручників та інших цифрових ресурсів.
- *Дослідницький підхід* — залучає студентів до науково-дослідної роботи: пошуку та аналізу інформації, проведення досліджень, підготовки проєктів, наукових статей і презентацій.
- *Індивідуалізація навчання* — передбачає врахування рівня підготовки, здібностей та освітніх потреб кожного студента, а також можливість формування власної освітньої траєкторії.
- *Міждисциплінарний підхід* — передбачає поєднання знань із різних навчальних дисциплін для комплексного вирішення професійних проблем.
- *Навчання протягом життя* — формує готовність людини постійно оновлювати свої знання та професійні навички відповідно до змін у суспільстві й професійній сфері.

Отже, сучасний освітній процес у закладах вищої освіти має бути студентоцентрованим, компетентнісним, практико-орієнтованим, цифровим та інтерактивним. Його головна мета - підготувати не просто освічену людину, а компетентного фахівця, здатного самостійно мислити, розв'язувати професійні завдання, адаптуватися до змін і постійно розвиватися.

2.4 Болонський процес в Україні

Болонський процес - це процес зближення та узгодження систем вищої освіти європейських країн, метою якого є створення спільного європейського освітнього простору. Його започатковано у 1999 році після підписання Болонської декларації**.**

Україна приєдналася до Болонського процесу у 2005 році**.** Це стало важливим кроком для розвитку української вищої освіти та її інтеграції до європейського освітнього простору.

Основними напрямами Болонського процесу є:

- запровадження *ступеневої системи вищої освіти* — бакалавр, магістр, доктор філософії;
- використання Європейської кредитно-трансферної системи **(ECTS)** для обліку навчального навантаження студентів;
- забезпечення *академічної мобільності* студентів і викладачів, тобто можливості навчатися або працювати в інших європейських закладах освіти;
- забезпечення *якості вищої освіти* та її постійне вдосконалення;
- взаємне визнання дипломів, кваліфікацій і результатів навчання;
- орієнтація освіти на *студента та результати навчання**;***
- розвиток можливостей для *навчання протягом життя**.***

Важливим елементом Болонського процесу є *кредитно-модульна система*. Навчальні дисципліни поділяються на модулі, а результати навчання оцінюються за допомогою кредитів ECTS. Один кредит ECTS відповідає певному обсягу навчальної роботи студента.

Участь України в Болонському процесі сприяла оновленню системи вищої освіти, розвитку академічної мобільності, підвищенню уваги до якості освіти та наближенню українських освітніх стандартів до європейських.

Отже, *Болонський процес в Україні* - це важливий напрям інтеграції української вищої освіти до європейського освітнього простору. Його основна мета - зробити освіту більш якісною, зрозумілою, мобільною та конкурентоспроможною.

Рекомендовані джерела

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19 (дата звернення: 05.02.2026).
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18 (дата звернення: 05.02.2026).
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи. 3-тє вид., випр. і допов. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 398 с.
4. Національний освітній глосарій: вища освіта / за ред. В. Г. Кременя. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 100 с.
5. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : підручник**.** Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2017. 498 с.
6. Болонський процес : інформаційні матеріали / Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/news/prioritetami-bolonskogo-protsesu-do-2030-roku-mayut-stati-zbalansovana-akademichna-mobilnist-ta-posilena-rol-vishchoi-osviti-u-dosyagnenni-tsiley-stalogo-rozvitku-egor-stadniy (дата звернення: 05.02.2026).

Тема 3. Психолого- педагогічне підґрунтя освітнього процесу в ЗВО

Психолого-педагогічне підґрунтя освітнього процесу - це сукупність психологічних і педагогічних закономірностей, принципів та умов, які забезпечують ефективне навчання, виховання і розвиток студентів у закладах вищої освіти.

Освітній процес у ЗВО має враховувати не лише зміст навчальних дисциплін, а й психологічні особливості студентського віку**,** їхні потреби, мотиви, здібності, інтереси та рівень підготовки.

Педагогічна складова передбачає правильну організацію взаємодії між викладачем і студентами. Викладач не лише передає знання, а й організовує навчальну діяльність, мотивує студентів, створює умови для їхнього розвитку та допомагає формувати професійні компетентності**.**

3.1 Навчальне середовище в ЗВО

Сучасний заклад вищої освіти - це не лише місце, де студенти отримують професійні знання. Це простір, у якому формується особистість майбутнього фахівця, його професійні компетентності, критичне мислення, здатність до самостійного навчання та взаємодії з іншими. Саме тому важливе значення має *навчальне середовище закладу вищої освіти*.

Навчальне середовище можна розглядати як сукупність умов, ресурсів, взаємодій та можливостей, які забезпечують організацію освітнього процесу й сприяють розвитку здобувачів вищої освіти. Іншими словами, це не тільки аудиторії, комп'ютери чи навчальні матеріали. Навчальне середовище включає також викладачів, студентів, атмосферу в академічній групі, методи навчання, цифрові ресурси, систему оцінювання та навіть психологічний комфорт.

Основні компоненти навчального середовища

- Фізичне середовище

Під фізичним середовищем розуміється середовище, в якому відбувається навчання, включаючи планування класної кімнати, якість освітлення та наявність ресурсів, таких як технології та підручники. Позитивне фізичне навчальне середовище може посилити залучення студентів, сприяти активному навчанню та зменшити відволікання.

Сучасний освітній простір має бути не лише функціональним, а й комфортним та безпечним.

- Соціальне середовище

Соціальне середовище стосується взаємодії між учнями та між учнями та викладачами. Позитивне середовище соціального навчання може сприяти співпраці, заохочувати спілкування та сприяти почуттю причетності. Педагоги можуть створити позитивне соціальне середовище, сприяючи груповій роботі, сприяючи позитивній взаємодії та надаючи можливості для навчання рівних.

У сучасній вищій освіті викладач дедалі більше виступає не лише джерелом інформації, а організатором, консультантом, наставником і фасилітатором навчання. Студент при цьому стає активним учасником освітнього процесу, який не просто сприймає інформацію, а аналізує її, ставить запитання, аргументує власну позицію, працює в команді та самостійно шукає рішення.

❖ Психологічне середовище

Під психологічним середовищем розуміється емоційний і психологічний клімат навчального середовища. Позитивне психологічне середовище може сприяти почуттю безпеки, підвищити мотивацію та покращити результати навчання. Педагоги можуть створити позитивне психологічне середовище, сприяючи покращенню мислення, надаючи можливості для самостійності та заохочуючи до проактивності та творчості.

Позитивне психологічне середовище в освітньому процесі одна із умов ефективного навчання

❖ Віртуальне середовище

Віртуальне середовище стосується платформ та інструментів онлайн-навчання. Позитивне віртуальне навчальне середовище може забезпечити гнучкість, розширити доступ до ресурсів і сприяти співпраці. Педагоги можуть створити позитивне віртуальне навчальне середовище, вибравши ефективні інструменти, задавши чіткі очікування та сприяючи спільноті через онлайн-спілкування та співпрацю.

Водночас цифровізація не повинна означати просту заміну паперових матеріалів електронними. Важливо використовувати технології саме для підвищення ефективності та якості навчання**.**

3.2. Роль викладача у формуванні освітнього середовища закладу вищої освіти

Викладач є одним із ключових суб'єктів створення сприятливого навчального середовища. Він не тільки передає знання, а й:

- формує мотивацію студентів;
- організовує взаємодію;
- добирає ефективні методи навчання;
- забезпечує зворотний зв'язок;
- підтримує академічну доброчесність;
- створює умови для самостійності студентів;
- допомагає студентам розвивати професійні та соціальні компетентності.

Тому професійна компетентність викладача безпосередньо впливає на якість освітнього середовища.

3.3 Навчальний процес в ЗВО

Навчальний процес у закладі вищої освіти - це цілеспрямована, послідовна та змінна взаємодія викладача і студентів, під час якої вирішуються завдання освіти, виховання та розвитку особистості**.** Основною метою навчального процесу є не лише передача студентам певної суми знань, а й формування професійних компетентностей, самостійності, критичного мислення та готовності застосовувати отримані знання на практиці**.**

Навчальний процес включає кілька взаємопов'язаних складових:

- *мету* - чого потрібно досягти в результаті навчання;
- *зміст* - знання, уміння, навички та компетентності, які мають засвоїти студенти;

- *методи і форми навчання* - лекції, практичні та семінарські заняття, самостійну роботу, проєкти, дискусії тощо;
- *засоби навчання* - підручники, навчальні матеріали, цифрові технології та обладнання;
- *контроль і оцінювання* - перевірка та визначення рівня навчальних досягнень студентів.

Важливою особливістю навчального процесу у ЗВО є взаємодія викладача і студента**.** Викладач організовує та спрямовує навчальну діяльність, створює умови для засвоєння знань і розвитку студентів. Студент, своєю чергою, є активним учасником процесу: працює самостійно, аналізує інформацію, ставить запитання, розв'язує проблеми та набуває практичного досвіду.

Навчальний процес має бути системним, послідовним, студентоцентрованим і практично орієнтованим**.** Особливо важливим сьогодні є поєднання традиційних методів навчання з цифровими технологіями та інтерактивними формами роботи.

Отже, навчальний процес у ЗВО - це організована взаємодія викладача і студентів, спрямована на всебічний розвиток особистості та підготовку компетентного, самостійного і конкурентоспроможного фахівця.

Рекомендовані джерела

1. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : підручник**.** Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2017. 498 с.
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 486 с.
3. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб**.** Київ : Академвидав, 2006. 352 с.
4. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Кондор, 2025. 625 с.
5. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : підручник**.** Київ : Вища школа, 2004.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні та актуальні нормативні документи у сфері освіти.
7. Бондар В. І. Дидактика : підручник. Київ : Либідь, 2005.

Тема 4. Форми та методи організації навчального процесу у закладах вищої освіти

4.1 Форми організації освітнього процесу

Форма навчання визначає, як організована взаємодія викладача і студентів у процесі навчання.

Основними формами організації освітнього процесу в ЗВО є:

- лекція - основна форма подання теоретичного матеріалу викладачем;
- семінарське заняття - форма навчання, під час якої студенти обговорюють теоретичні питання, висловлюють власні думки та аналізують навчальний матеріал;
- практичне заняття - спрямоване на застосування теоретичних знань для розв’язання практичних завдань;

- лабораторне заняття - передбачає виконання дослідів, експериментів та практичних робіт;
- консультація - допомагає студентам краще зрозуміти навчальний матеріал та підготуватися до контролю;
- самостійна робота - самостійне опрацювання студентом навчального матеріалу, виконання завдань, підготовка проєктів тощо;
- практика - дає можливість застосувати набуті знання та компетентності в умовах, наближених до професійної діяльності;
- контрольні заходи - модульні роботи, заліки, іспити та інші види перевірки результатів навчання.

4.2 Методи навчання

Методи навчання - це способи спільної діяльності викладача і студентів, спрямовані на засвоєння знань, формування умінь, навичок і компетентностей.
Основні методи:

- словесні - пояснення, лекція, бесіда, дискусія;
- наочні - демонстрація, ілюстрація, використання схем, таблиць, презентацій, відеоматеріалів;
- практичні - вправи, лабораторні та практичні роботи, розв'язування задач;
- проблемні - постановка проблемних питань і ситуацій, пошук студентами самостійних шляхів їх вирішення;
- інтерактивні - робота в групах, мозковий штурм, рольові ігри, дебати, дискусії;
- дослідницькі - виконання студентами досліджень, проєктів, аналіз інформації та підготовка наукових робіт;
- цифрові - використання онлайн-платформ, електронних ресурсів, відеоконференцій, тестів та інших цифрових інструментів.

4.3 Сучасні методи організації освітнього процесу в ЗВО

Сучасна вища освіта поступово переходить від традиційної моделі, де викладач переважно передає готові знання, до студентоцентрованої моделі**,** у якій студент є активним учасником освітнього процесу. Тому використовуються такі форми та методи, які сприяють самостійності, практичному навчанню, творчості та розвитку професійних компетентностей.

Сучасні форми навчання

1. Дистанційне навчання - навчання, яке здійснюється переважно за допомогою цифрових технологій та онлайн-платформ. Студенти можуть слухати лекції, виконувати завдання, проходити тести та спілкуватися з викладачем онлайн.
2. Змішане навчання (blended learning**)** - поєднання традиційного аудиторного навчання з дистанційними та цифровими технологіями. Наприклад, теоретичний матеріал студент опрацьовує онлайн, а на занятті виконує практичні завдання.

3. Перевернуте навчання (flipped classroom) - модель, за якої студент самостійно знайомиться з теоретичним матеріалом до заняття, а під час аудиторної роботи разом із викладачем розв'язує задачі, обговорює проблеми та виконує практичні завдання.
4. Проєктне навчання - студенти працюють над певним проєктом, самостійно шукають інформацію, планують роботу, розподіляють обов'язки та презентують отриманий результат. Така форма розвиває відповідальність, творчість і командну роботу.
5. Проблемне навчання - передбачає створення проблемної ситуації, яку студент має проаналізувати та самостійно знайти шляхи її вирішення. Це сприяє розвитку критичного та аналітичного мислення.
6. Практико-орієнтоване навчання - максимально наближує навчання до майбутньої професійної діяльності. Використовуються практичні завдання, кейси, тренінги, лабораторні роботи, практики та стажування.

Сучасні методи навчання

- Кейс-метод - студенти аналізують конкретну ситуацію або професійну проблему та пропонують власні варіанти її вирішення. Наприклад, майбутні менеджери можуть аналізувати ситуацію на підприємстві та шукати шляхи її покращення.
- Мозковий штурм - метод колективного пошуку ідей. Студенти висловлюють якомога більше варіантів вирішення проблеми, після чого найкращі ідеї аналізуються та відбираються.
- Дискусія та дебати - передбачають обговорення проблемного питання, аргументування власної позиції та вміння слухати думки інших. Ці методи розвивають комунікативні навички та критичне мислення.
- Рольові та ділові ігри - студенти виконують певні ролі та моделюють професійні або життєві ситуації. Наприклад, можуть імітувати співбесіду, переговори, судове засідання або робочу нараду.
- Метод «навчання через діяльність» - студент отримує знання не лише через пояснення викладача, а безпосередньо через виконання практичних завдань, дослідження та вирішення реальних або наближених до реальних проблем.
- Дослідницький метод - студенти самостійно формулюють проблему, збирають та аналізують інформацію, проводять дослідження й роблять висновки. Він особливо важливий для формування наукового мислення.
- Інтерактивні методи - передбачають активну взаємодію між студентами та викладачем. До них належать робота в малих групах, «мозковий штурм», дискусії, дебати, рольові ігри, взаємне навчання та інші методи.
- Цифрові методи - використання електронних підручників, онлайн-тестів, відеоматеріалів, інтерактивних презентацій, освітніх платформ та інших цифрових ресурсів.

Переваги сучасних форм і методів. Сучасні підходи дозволяють зробити навчання більш *активним, практичним та індивідуалізованим***.** Вони сприяють розвитку критичного мислення, комунікації, творчості, самостійності, уміння працювати в команді та вирішувати професійні проблеми.

Таким чином, форми визначають організацію навчального процесу, а методи - способи досягнення навчальної мети**.** Їх правильне поєднання сприяє

підвищенню якості освіти, розвитку самостійності студентів та формуванню їхніх професійних компетентностей.

Сучасний освітній процес у ЗВО поєднує традиційні форми навчання з інноваційними технологіями**.** Головною особливістю є перехід від простого засвоєння інформації до її практичного застосування та формування компетентностей, необхідних майбутньому фахівцю.

Рекомендовані джерела

1. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : підручник. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2017. 498 с.
2. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 352 с.
3. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 486 с.
4. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи : навч.-метод. посіб. Київ : Кондор, 2008. 272 с.
5. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Кондор, 2025. 625 с.
6. Морзе Н. В., Буйницька О. П. (ред.). Модернізація освіти в цифровому вимірі : монографія. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021. 300 с.
7. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі : навчально-методичний посібник. Університет імені Альфреда Нобеля, 2026. 360 с.
8. Бахтіярова Х. Ш., Арістова А. В., Волобуєва С. В. Інноваційні технології навчання : навчальний посібник. Київ : НТУ, 2017. 172с.

Тема 5. Здобувачі вищої освіти

5.1 Студентство як соціальна група

Студенти - це соціальна група молодих людей, які навчаються у закладах вищої освіти з метою здобуття професійної освіти, розвитку особистості та підготовки до майбутньої професійної діяльності. Студентський вік є важливим етапом життя людини, оскільки саме в цей період відбувається професійне, інтелектуальне, соціальне та особистісне становлення.

До основних особливостей студентства можна віднести:

- *Професійну спрямованість* - студент поступово формує професійні знання, уміння, цінності та уявлення про майбутню професію.
- *Високу пізнавальну активність* - студенти здатні аналізувати інформацію, критично мислити, самостійно знаходити й оцінювати знання.
- *Розвиток самостійності* - студент поступово переходить від навчання під контролем викладача до самостійного планування та організації власної навчальної діяльності.
- *Формування світогляду та цінностей* - у цей період активно формуються життєві переконання, професійна позиція та моральні принципи.
- *Соціальну активність* - важливе значення мають спілкування з однолітками, участь у студентському самоврядуванні, громадській, культурній та професійній діяльності.

Водночас студентство є неоднорідною групою. Студенти відрізняються рівнем підготовки, мотивацією, здібностями, темпераментом, життєвим

досвідом та навчальними потребами**.** Тому викладачеві важливо враховувати індивідуальні особливості кожного студента.

Особливістю студентського навчання є те, що студент виступає не лише об'єктом педагогічного впливу, а й активним суб'єктом освітнього процесу**.** Він має відповідати за власні результати навчання, проявляти ініціативу, самостійність і відповідальність.

Отже, студентство - це особлива соціально-вікова група, для якої характерні професійне самовизначення, розвиток самостійності, пізнавальна активність, формування світогляду та активне соціальне становлення. Завдання викладача полягає у створенні умов, які сприяють гармонійному розвитку студента та його підготовці до майбутньої професійної діяльності.

5.2 Особливості сучасних студентів

Сучасне студентство є різноманітним і неоднорідним, тому під час організації освітнього процесу важливо враховувати не лише вік студентів, а й їхні індивідуальні потреби, можливості, життєвий досвід та освітні цілі.

Однією з важливих особливостей є інклюзивність вищої освіти. У ЗВО можуть навчатися студенти з інвалідністю, особливими освітніми потребами, різними фізичними та психологічними особливостями. Тому освітнє середовище має бути доступним, безпечним і комфортним для всіх. Важливо забезпечувати доступність навчальних матеріалів, приміщень, цифрових ресурсів, а також за потреби використовувати індивідуальні підходи та додаткову підтримку.

Ще однією особливістю є навчання людей старшого віку. Сьогодні вища освіта не обмежується лише молоддю. Дорослі люди можуть здобувати нову професію, підвищувати кваліфікацію або навчатися для особистісного розвитку. Такі студенти мають значний життєвий і професійний досвід, тому можуть активно ділитися ним під час дискусій та практичних занять. Водночас їм іноді може бути потрібна додаткова підтримка під час освоєння нових цифрових технологій або адаптації до сучасних форм навчання.

Сучасні студенти також характеризуються високою цифровою активністю. Вони широко використовують смартфони, соціальні мережі, онлайн-ресурси та цифрові освітні платформи. Це створює нові можливості для навчання, але водночас потребує розвитку інформаційної та цифрової грамотності, уміння критично оцінювати інформацію.

Важливою характеристикою є також різноманітність освітніх потреб. Одним студентам необхідна більша самостійність, іншим — чіткі інструкції та підтримка викладача. Тому сучасний викладач має бути готовим використовувати різні методи, форми та темп навчання.

Отже, сучасний студент - це не обов'язково молода людина без професійного досвіду. Це може бути студент будь-якого віку, з різними можливостями, потребами, досвідом та життєвими обставинами. Завдання сучасного ЗВО — створити інклюзивне, гнучке та студентоцентроване середовище, у якому кожен здобувач має можливість реалізувати свій потенціал.

5.3. Навчально-професійна діяльність студента

Навчально-професійна діяльність студента - це цілеспрямований процес засвоєння знань, формування професійних компетентностей і розвитку особистості, який поступово готує студента до самостійної професійної діяльності. Її ефективність залежить від мотивації студента, його активності, самостійності, організованості та правильної педагогічної підтримки викладача. Основна мета - оволодіння професійними знаннями, уміннями, навичками та компетентностями.

Особливості навчально-професійної діяльності студента

- Поєднання навчальної та професійної спрямованості**.**
- Поступове формування професійної ідентичності.
- Зростання ролі самостійної роботи.
- Необхідність самоорганізації та відповідальності за результати навчання.
- Поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю.

Основні компоненти навчально-професійної діяльності

- Мотиваційний — мотиви, інтереси, професійні цілі.
- Цільовий — усвідомлення мети навчання.
- Змістовий — знання, уміння, навички та компетентності.
- Операційний — способи та методи виконання навчальних завдань.
- Контрольно-оцінювальний — контроль, самооцінювання та аналіз результатів.
- Рефлексивний — усвідомлення власних досягнень, труднощів і шляхів саморозвитку.

Труднощі навчально-професійної діяльності

- Недостатня мотивація.
- Проблеми із самоорганізацією та плануванням часу.
- Велике навчальне навантаження.
- Труднощі адаптації до вимог ЗВО.
- Стрес і страх невдачі.
- Недостатньо сформовані навички самостійного навчання.

Шляхи підвищення ефективності

- ✓ Формування навичок самоорганізації та тайм-менеджменту**.**
- ✓ Використання активних та інтерактивних методів навчання.
- ✓ Поєднання теорії з практикою.
- ✓ Розвиток критичного мислення.
- ✓ Використання цифрових освітніх ресурсів.
- ✓ Регулярна рефлексія та самооцінювання.
- ✓ Підтримка професійного самовизначення студента.

5.4 Мотивація навчально-професійної діяльності студента

Мотивація - це сукупність внутрішніх і зовнішніх спонукань, які визначають активність студента, його ставлення до навчання та прагнення досягати певних результатів. Мотивація є важливою умовою успішної

навчально-професійної діяльності, оскільки саме вона відповідає на запитання: «Навіщо студент навчається?»

Основними видами мотивації є:

- *Внутрішня мотивація* - навчання заради самого процесу: інтерес до професії, бажання отримати нові знання, розвиватися, реалізувати власні здібності.
- *Зовнішня мотивація* - навчання заради певного результату: отримання високих оцінок, диплома, престижної роботи, підвищення соціального статусу, схвалення батьків чи викладачів.
- *Професійна мотивація* - усвідомлення значущості майбутньої професії та бажання оволодіти необхідними компетентностями для успішної професійної діяльності.

Що впливає на мотивацію студента:

- ✓ інтерес до обраної професії;
- ✓ розуміння практичної користі знань;
- ✓ позитивні стосунки з викладачами та одногрупниками;
- ✓ успіхи й відчуття власної компетентності;
- ✓ цікаві та різноманітні методи навчання;
- ✓ можливість самостійно обирати завдання або способи їх виконання;
- ✓ перспективи професійного та особистісного розвитку.

Важливо**,** що мотивація студента може змінюватися протягом навчання. Наприклад, на першому курсі переважати може зовнішня мотивація — «отримати диплом», а згодом, із розумінням професії, може посилюватися внутрішня та професійна мотивація.

Отже, завдання викладача полягає не лише в контролі навчання, а й у створенні умов, за яких студент розуміє цінність навчання та бачить зв'язок між отриманими знаннями і своєю майбутньою професією**.**

Рекомендовані джерела

1. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 486 с.
2. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : підручник. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2017. 498 с.
3. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 352 с.
4. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Кондор, 2025. 625 с.
5. Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник**.** Київ : Центр учбової літератури.
6. Мельничук Л. Б., Шкабаріна М. А. Педагогіка і психологія вищої школи: навчально-методичний посібник. Львів: «Новий Світ- 2000», 2021. 266 с

Тема 6. Викладач ЗВО

Викладач ЗВО - це фахівець, який здійснює освітню, методичну, наукову та виховну діяльність, забезпечує навчання студентів і сприяє їхньому професійному та особистісному розвитку. Основною особливістю діяльності викладача ЗВО є те, що він не лише передає знання**,** а й організовує активну та

самостійну діяльність студентів. Сучасний викладач виступає як організатор, консультант, наставник і партнер у навчальному процесі.

6.1 Основні функції діяльності викладача

- Навчальна - передача та пояснення знань, формування умінь, навичок і професійних компетентностей.
- Методична - планування освітнього процесу, підготовка навчальних матеріалів, вибір ефективних методів і форм навчання.
- Науково-дослідна - проведення наукових досліджень, участь у конференціях, підготовка наукових публікацій та залучення студентів до дослідницької роботи.
- Виховна - сприяння формуванню професійної культури, відповідальності, академічної доброчесності та моральних цінностей.
- Організаційна - організація занять, самостійної роботи студентів, практик, проєктів та інших видів освітньої діяльності.
- Оцінювальна - контроль і оцінювання результатів навчання, надання студентам зворотного зв'язку.

6.2 Компетентності викладача ЗВО

Компетентність викладача ЗВО - це здатність ефективно здійснювати професійну, педагогічну, наукову та організаційну діяльність, застосовуючи знання, уміння, досвід і особистісні якості.

Основні компетентності викладача:

- *Професійна* - ґрунтовне знання своєї дисципліни та сучасних досягнень у професійній сфері.
- *Педагогічна* - уміння планувати й організовувати освітній процес, добирати ефективні методи та форми навчання.
- *Комунікативна* - здатність ефективно спілкуватися зі студентами, колегами, вести діалог, слухати та надавати конструктивний зворотний зв’язок.
- *Методична* - уміння розробляти навчальні матеріали, завдання, курси та використовувати сучасні освітні технології.
- *Цифрова* - здатність використовувати цифрові платформи, онлайн-ресурси, мультимедійні засоби та сучасні технології, зокрема інструменти штучного інтелекту.
- *Науково-дослідницька* - уміння проводити дослідження, аналізувати наукову інформацію, здійснювати публікаційну діяльність і залучати студентів до науки.
- *Оцінювальна* - здатність об’єктивно оцінювати результати навчання та надавати зрозумілий зворотний зв’язок.
- *Соціальна та емоційна* - уміння працювати в команді, розуміти емоції інших, підтримувати сприятливу психологічну атмосферу.
- *Інклюзивна* - здатність враховувати різні освітні потреби студентів та створювати доступне й безпечне освітнє середовище.
- *Рефлексивна* - здатність аналізувати власну педагогічну діяльність, бачити недоліки та постійно вдосконалювати професійну майстерність.
- *Академічна та етична* - дотримання принципів академічної доброчесності, професійної етики, поваги до особистості та недискримінації.

Викладач повинен мати глибокі професійні знання, педагогічну майстерність, комунікативні навички, критичне мислення, відповідальність, толерантність та здатність до постійного професійного розвитку**.**

6.3 Структура педагогічної діяльності викладача ЗВО

Педагогічна діяльність викладача ЗВО - це професійна діяльність, спрямована на навчання, виховання, розвиток студентів та формування їхніх професійних компетентностей.

Основними компонентами її структури є:

- *Мотиваційний компонент* - професійні мотиви, інтерес до викладацької діяльності, прагнення до розвитку студентів і самореалізації.
- *Цільовий компонент* - визначення мети та конкретних завдань навчання, виховання і розвитку студентів.
- *Змістовий компонент* - визначення змісту навчального матеріалу, знань, умінь і компетентностей, які мають бути сформовані.
- *Конструктивний компонент* - планування навчального процесу, розробка занять, завдань, навчальних матеріалів.
- *Організаторський компонент* - організація навчальної, самостійної, практичної та дослідницької діяльності студентів.
- *Комунікативний компонент* - взаємодія викладача зі студентами, створення атмосфери співпраці, підтримка діалогу та зворотного зв'язку.
- *Контрольно-оцінювальний компонент* - перевірка, оцінювання та аналіз результатів навчання студентів.
- *Рефлексивний компонент* - аналіз викладачем власної діяльності, її результатів, визначення труднощів і шляхів професійного вдосконалення.

Структура педагогічної діяльності схематично

Мета → планування → організація → взаємодія → контроль і оцінювання → аналіз результатів → корекція діяльності.

Отже, педагогічна діяльність викладача ЗВО є цілісною та системною, а всі її компоненти взаємопов'язані. Її результатом має бути не просто засвоєння студентами знань, а розвиток особистості та формування професійно компетентного фахівця**.**

6.4 Індивідуальний стиль педагогічної діяльності

Індивідуальний стиль педагогічної діяльності - це характерна для конкретного викладача система способів, прийомів і форм взаємодії зі студентами, яка визначається його професійними знаннями, досвідом, особистісними якостями та особливостями темпераменту.

Простіше кажучи, це те, як саме викладач навчає, спілкується, організовує заняття та взаємодіє зі студентами**.**

Основні характеристики

Індивідуальний стиль проявляється у:

- ✓ способі подачі навчального матеріалу;

- ✓ виборі методів і форм навчання;
- ✓ характері спілкування зі студентами;
- ✓ способах контролю та оцінювання;
- ✓ ставленні до помилок студентів;
- ✓ рівні вимогливості та демократичності;
- ✓ способах реагування на конфліктні ситуації;
- ✓ організації власної роботи та часу.

Основні стилі педагогічної діяльності

Традиційно виділяють три основні стилі взаємодії викладача зі студентами:

- *Авторитарний* - викладач сам приймає основні рішення, встановлює жорсткі правила, контролює діяльність студентів. Переважає одностороння взаємодія.
- *Демократичний* - викладач враховує думку студентів, підтримує діалог, співпрацю та самостійність. Відносини будуються на взаємній повазі.
- *Ліберальний (попустительський)* - викладач мінімально втручається в діяльність студентів, надає їм значну свободу, але може недостатньо контролювати навчальний процес.

Найбільш сприятливим для сучасної вищої освіти вважається *демократичний, студентоцентрований стиль***,** оскільки він сприяє активності, самостійності та відповідальності студентів.

Індивідуальний стиль не є незмінним. Викладач може його розвивати та вдосконалювати**,** поєднуючи свої природні особливості з вимогами сучасної педагогіки.

Ефективний індивідуальний стиль - це не просто особистий спосіб викладання, а такий стиль, який допомагає викладачеві досягати освітніх цілей, підтримувати позитивну взаємодію зі студентами та сприяти їхньому професійному розвитку.

6.5 Імідж викладача ЗВО

Імідж викладача ЗВО - це сформований у студентів, колег та інших учасників освітнього процесу образ викладача, який відображає його професійні, особистісні, комунікативні та зовнішні характеристики. Імідж викладача має важливе значення, оскільки впливає на довіру студентів, авторитет викладача, характер взаємодії та ефективність освітнього процесу**.**

Основні складові іміджу викладача:

- *Професійний імідж* - компетентність, глибокі знання предмета, педагогічна майстерність, відповідальність.
- Комунікативний імідж - культура мовлення, уміння слухати, вести діалог, доступно пояснювати матеріал.
- *Особистісний імідж* - доброзичливість, справедливість, тактовність, упевненість, емоційна врівноваженість.
- *Зовнішній імідж* - охайність, доречний зовнішній вигляд, поведінка та культура жестів.

- *Цифровий імідж* - поведінка викладача в онлайн-середовищі, використання цифрових технологій, культура комунікації в соціальних мережах та освітніх платформах.
- *Етичний імідж* - дотримання професійної етики, академічної доброчесності, повага до студентів та недопущення дискримінації.

Яким має бути позитивний імідж викладача?

Сучасний викладач має сприйматися як компетентний, справедливий, відкритий до спілкування, вимогливий, але доброзичливий наставник**.**
Важливо, щоб зовнішній образ відповідав реальним професійним якостям. Імідж не повинен бути лише «маскою» — він формується насамперед через реальну поведінку, професіоналізм і ставлення до студентів**.**

Отже, імідж викладача ЗВО - це цілісний образ його як професіонала та **особистості**, який формується в процесі щоденної взаємодії зі студентами й колегами. Позитивний імідж допомагає встановити довіру, підвищити авторитет викладача та створити сприятливу атмосферу для навчання.

Рекомендовані джерела

1. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : підручник**.** Київ : Вища школа, 2004.
2. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : підручник. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2017. 498 с.
3. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 486 с.
4. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Кондор, 2025. 625 с.
5. Бугров В. А., Марушкевич А. А., Спіцин Є. С. (упоряд.). Педагогіка вищої школи і педагогічна майстерність викладача : хрестоматія. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2025. 703 с.
6. Закон України «Про вищу освіту». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

Тема 7. Конфлікти в освітньому процесі ЗВО

Конфлікт в освітньому процесі - це зіткнення протилежних інтересів, поглядів, потреб або позицій учасників освітнього процесу, яке виникає під час їхньої взаємодії.

В освітньому середовищі конфлікти можуть виникати між викладачем і студентом, між студентами, між викладачами, а також між студентами та адміністрацією ЗВО.

Основні причини конфліктів

- різні погляди та цінності;
- непорозуміння під час спілкування;
- несправедливе або необ'єктивне оцінювання;
- надмірна вимогливість викладача;
- порушення академічної доброчесності;
- невиконання студентом навчальних обов'язків;
- конкуренція між студентами;
- розподіл ролей та обов'язків у групі;
- особистісна несумісність;
- емоційне напруження та стрес.

Види конфліктів

1. Викладач — студент.
Наприклад, конфлікт через оцінку, вимоги викладача або порушення студентом дисципліни.

2. Студент — студент.
Може виникати через конкуренцію, непорозуміння, різні погляди або розподіл обов'язків під час спільної роботи.

3. Викладач — викладач.
Пов'язаний із професійними розбіжностями, розподілом навантаження, ресурсів або різними підходами до організації навчання.

4. Студент — адміністрація ЗВО.
Може виникати через організацію освітнього процесу, правила університету, оцінювання або адміністративні рішення.

Шляхи конструктивного вирішення

Для запобігання та розв'язання конфліктів важливими є:

- відкрите та спокійне спілкування;
- уміння слухати та розуміти позицію іншої сторони;
- повага до учасників конфлікту;
- пошук компромісу або спільного рішення;
- об'єктивність і справедливість;
- контроль власних емоцій;
- використання медіації за необхідності.

Важливо пам'ятати, що конфлікт не завжди є негативним явищем**.** Якщо його правильно вирішити, він може допомогти виявити проблему, покращити взаємини, знайти нове рішення та зробити освітній процес ефективнішим.

Отже, конфлікти є природною частиною освітнього процесу. Основне завдання викладача та студентів полягає не в тому, щоб повністю уникати конфліктів, а в тому, щоб вчасно їх розпізнавати, запобігати ескалації та вирішувати конструктивним шляхом**.**

Рекомендовані джерела

1. Долінська Л.В., Матяш-Заяць Л.П. Психологія конфлікту: навчальний посібник. Київ: Каравела, 2023. 304 с.
2. Ложкін Г. В., Пов’якель Н. І. Психологія конфлікту : теорія і сучасна практика : Навчальний посібник. Київ: Професіонал, 2007. 416 с.
3. Коулман П.Т., Фергюсон Р. Результативний конфлікт /пер. з англ. І. Софієнко. Київ : Наш формат, 2017. 312 с.
4. Попередження насильства в закладах освіти : методичний посібник для педагогічних працівників. Упорядники Ірина Скорбун, Тетяна Слободян. Київ : Благодійний фонд «Здоров’я жінки і планування сім’ї», 2020. 104 с.
5. Свидрук І.І., Миронов Ю.Б. Психологія управління та конфліктологія. Підручник .Львів: Видавництво Львівського торгівельно-економічного університету, 2017. 320 с.
6. Яцюк М.В., Харченко Н. Мобінг: стратегії психологічного захисту. Київ : Шк. світ, 2019. 101 с.

Питання для самоперевірки

Тема 1. Педагогіка вищої школи як галузь наукових знань і навчальний предмет

1. Що таке педагогіка вищої школи?
2. Яке місце педагогіка вищої школи посідає в системі педагогічних наук?
3. Що є предметом педагогіки вищої школи?
4. Які основні завдання педагогіки вищої школи?
5. Назвіть основні категорії педагогіки вищої школи та розкрийте їх зміст.
6. Що таке дидактика вищої школи?
7. Які основні завдання дидактики вищої школи?
8. Назвіть основні принципи навчання у вищій школі.
9. Який внесок зробили Г. Сковорода, К. Ушинський, І. Франко, С. Русова та В. Сухомлинський у розвиток педагогічної думки?
10. Яке значення педагогіки вищої школи для професійної підготовки майбутнього агронома?

Тема 2. Система вищої освіти в Україні

1. Що розуміють під системою вищої освіти?
2. Які типи закладів вищої освіти функціонують в Україні?
3. Які рівні вищої освіти передбачає сучасна система освіти України?
4. Які існують форми здобуття вищої освіти?
5. Що таке освітній процес у ЗВО?
6. У чому полягає відмінність між закономірностями та принципами навчання?
7. Назвіть основні принципи організації освітнього процесу у ЗВО.
8. Що означає студентоцентрований підхід?
9. У чому полягає компетентнісний підхід до навчання?
10. Яке значення має практико-орієнтоване навчання для підготовки агронома?
11. Що таке Болонський процес?
12. Які основні цілі та принципи Болонського процесу?
13. Що таке Європейська кредитно-трансферна система (ECTS)?
14. Яке значення має академічна мобільність для студентів?

Тема 3. Психолого-педагогічне підґрунтя освітнього процесу в ЗВО

1. Що розуміють під психолого-педагогічним підґрунтям освітнього процесу?
2. Чому важливо враховувати психологічні особливості студентів під час навчання?
3. Що таке навчальне середовище ЗВО?
4. Які основні компоненти навчального середовища?
5. Яке значення має фізичне середовище для ефективності навчання?
6. Що характеризує соціальне середовище ЗВО?
7. Чому важливим є позитивний психологічний клімат у студентській групі?
8. Що таке віртуальне освітнє середовище?
9. Яку роль відіграє викладач у формуванні освітнього середовища?

10. Що таке навчальний процес у ЗВО?
11. Які основні складові навчального процесу?
12. Якою має бути роль студента в сучасному навчальному процесі?

Тема 4. Форми та методи організації навчального процесу у ЗВО

1. Що таке форма організації навчання?
2. Які основні форми організації освітнього процесу у ЗВО?
3. У чому полягає особливість лекції як форми навчання?
4. Чим відрізняються семінарське та практичне заняття?
5. Яке значення має самостійна робота студента?
6. Що таке метод навчання?
7. Які основні групи методів навчання ви знаєте?
8. У чому полягає сутність проблемного навчання?
9. Що таке кейс-метод і як його можна використати під час підготовки агрономів?
10. У чому переваги проєктного навчання?
11. Що таке перевернуте навчання?
12. У чому полягають особливості змішаного навчання?
13. Яке значення мають інтерактивні методи навчання?
14. Як цифрові технології можуть підвищити ефективність навчання?

Тема 5. Здобувачі вищої освіти

1. Хто такі здобувачі вищої освіти?
2. Які основні особливості студентства як соціальної групи?
3. У чому полягає професійна спрямованість студентства?
4. Чому самостійність є важливою характеристикою студента?
5. Які психологічні та соціальні особливості студентського віку необхідно враховувати викладачу?
6. Чому сучасне студентство є неоднорідним?
7. Які особливості мають студенти з різними освітніми потребами?
8. Що таке інклюзивне освітнє середовище?
9. Які особливості навчання студентів старшого віку?
10. Які переваги та труднощі створює цифровізація навчання?
11. Що таке навчально-професійна діяльність студента?
12. Які основні компоненти навчально-професійної діяльності?
13. Які труднощі можуть виникати у навчально-професійній діяльності?
14. Що таке мотивація навчання?
15. Чим відрізняється внутрішня мотивація від зовнішньої?
16. Яку роль відіграє професійна мотивація у підготовці майбутнього агронома?

Тема 6. Викладач ЗВО

1. Хто такий викладач закладу вищої освіти?
2. Які основні функції викладача ЗВО?
3. У чому полягає навчальна функція викладача?
4. Яке значення має науково-дослідна діяльність викладача?

5. Якими компетентностями має володіти сучасний викладач?
6. Що таке педагогічна компетентність?
7. Яке значення має цифрова компетентність викладача?
8. Що таке інклюзивна компетентність викладача?
9. Які основні компоненти структури педагогічної діяльності викладача?
10. Що таке індивідуальний стиль педагогічної діяльності?
11. Які основні стилі педагогічної взаємодії ви знаєте?
12. Які переваги демократичного стилю педагогічної взаємодії?
13. Що таке імідж викладача?
14. Які основні складові професійного іміджу викладача?
15. Чому професійний імідж викладача впливає на ефективність освітнього процесу?

Тема 7. Конфлікти в освітньому процесі ЗВО

1. Що таке конфлікт?
2. Які основні причини виникнення конфліктів в освітньому процесі?
3. Які види конфліктів можуть виникати у ЗВО?
4. Які причини можуть призвести до конфлікту між викладачем і студентом?
5. Чому може виникнути конфлікт між студентами?
6. Яку роль відіграють комунікативні бар'єри у виникненні конфліктів?
7. Чи завжди конфлікт є негативним явищем?
8. Які способи конструктивного вирішення конфліктів ви знаєте?
9. Що таке компроміс?
10. Що таке медіація та коли її доцільно використовувати?
11. Яку роль відіграють емоційний самоконтроль і культура спілкування у запобіганні конфліктам?
12. Як викладач може запобігати виникненню конфліктних ситуацій у студентській групі?

Додаткові узагальнювальні питання

1. Яке місце педагогіки вищої школи у професійній підготовці сучасного фахівця?
2. Які основні зміни відбуваються у сучасній вищій освіті?
3. У чому полягає сутність студентоцентрованого навчання?
4. Чому сучасний студент є активним суб'єктом освітнього процесу?
5. Яким має бути сучасний викладач ЗВО?
6. Які умови необхідні для створення ефективного та інклюзивного освітнього середовища?
7. Як поєднати теоретичне та практичне навчання майбутніх агрономів?
8. Яку роль відіграють цифрові технології та штучний інтелект у сучасній вищій освіті?
9. Як мотивація впливає на результати навчання студента?
10. Яким чином можна попереджати та конструктивно вирішувати конфлікти в освітньому середовищі?
11. Чому академічна доброчесність є важливою умовою якісної вищої освіти?
12. Які професійні та особистісні якості необхідні майбутньому фахівцю-агроному для навчання протягом життя?